

УДК 811.124'373.612.2:616-006.04
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/99-2-60>

Марія ТЕЛЕКИ,
orcid.org/ 0000-0003-4161-4386
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Буковинського державного медичного університету
(Чернівці, Україна) *maria.teleki@bsmu.edu.ua*

МЕДИЧНА МЕТАФОРА КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Метафора – багатогранне явище, опис якого не може обмежуватися одноразовим висвітленням її багатофункціональної ролі в мові.

Мета дослідження – на матеріалі латинської мови розглянути медичну метафору як вербалізований засіб відображення фахової термінологічної інформації. Об'єкт вивчення – метафоричні термінологічні одиниці терміносистеми онкології.

З впровадженням у медицину новітніх технологій процес пізнання причин захворювання безперервно поглиблюється. Нова інформація фіксується у термінах. Когнітивний механізм метафоризації уможлиблює образне сприйняття інформації. Утворення медичної метафори здійснюється як результат ментальних операцій перекладу значень загальнонавчальної лексики. Процес оброблення структур знань опирається на співставленні і порівнянні відомостей про два об'єкта на ґрунті їхніх подібних рис. Термінологічні одиниці занотують інформацію про характерні властивості одного об'єкта через перенесення їх на об'єкт, явище, пов'язані з патологічними процесами в організмі. Метафоризація у галузі онкології базується на когнітивній структурі знань про навколишній світ (рослинний, тваринний, явища природи, узуальні предмети). Медична метафора збагачує об'єм інформації про специфічні ознаки захворювання, вирізняє його з-поміж інших подібних. Термінологічну інформацію репродукують морфологічний та синтаксичний способи творення термінів. Кожна термінологічна одиниця є носієм фахової інформації та каналом її транслявання.

Висновок. Проведений аналіз розширює уявлення про медичну метафору, підтверджує її призначення як засобу вербалізації фахової термінологічної інформації. Медична метафора у стислій формі зосереджує максимум вичерпної інформації, що зужитковується і опрацьовується користувачем медичної термінології.

Ключові слова: медична метафора, інформація, термінологічна інформація, вербалізація.

Mariia TELEKY,
orcid.org/ 0000-0003-4161-4386
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Bukovinian State Medical University
(Chernivtsi, Ukraine) *maria.teleki@bsmu.edu.ua*

MEDICAL METAPHOR THROUGH THE PRISM OF TERMINOLOGICAL INFORMATION

Metaphor is a multifaceted phenomenon, the description of which cannot be limited to a one-time coverage of its multifunctional role in language. The purpose of the study is to consider medical metaphor as a verbalized means of reflecting professional terminological information on the basis of the Latin language. The object of study is metaphorical terminological units of the oncology terminological system. With the introduction of new technologies into medicine, the process of understanding the causes of the disease is continuously deepening. New information is recorded in terms. The cognitive mechanism of metaphorization enables the figurative perception of information. The formation of a medical metaphor is carried out as a result of mental operations of rethinking the meanings of commonly used vocabulary. The process of processing knowledge structures is based on the comparison and comparison of information about two objects on the basis of their similar features. Terminological units record information about the characteristic properties of one object by transferring them to an object, a phenomenon associated with pathological processes in the body. Metaphorization in the field of oncology is based on the cognitive structure of knowledge about the surrounding world (plant, animal, natural phenomena, common objects). Medical metaphor enriches the volume of information about specific signs of the disease, distinguishes it from other similar ones. Terminological information is reproduced by morphological and syntactic ways of creating terms. Each terminological unit is a carrier of professional information and simultaneously a channel for its transmission.

The analysis expands the idea of medical metaphor, confirms its purpose as a means of verbalizing professional terminological information. Medical metaphor in a concise form concentrates the maximum of comprehensive information that is consumed and processed by the user of medical terminology.

Key words: medical metaphor, information, terminological information, verbalization.

Постановка проблеми. Інформація та знання у концепції інформаційного суспільства – головний ресурс, який накопичується у процесі пізнання людиною навколишнього світу, зберігається і передається наступним поколінням. У галузі медичних знань інформація акумулюється у термінології як інструменті наукового пізнання, «має найтісніший зв'язок із категоріями мислення, оскільки «формування термінів зумовлюється мовною свідомістю людей, які створюють інформаційний світ спеціальних знань і перетворювальної діяльності» (Гаращенко, 2013: 239–240). Підґрунтя для наукового творення виникає у тісній єдності терміна та позначуваного ним поняття (там само). Помітну роль у формуванні медичної термінології відіграє метафора. Її основна функція – когнітивна, механізм якої полягає у когнітивній операції для обробки та переробленні інформації, а також комунікативної – для її передачі у доступній для розуміння адресата формі (Лаврухіна, 2022: 179). Вивчення медичної метафори як вербалізатора термінологічної інформації уможливило розширити існуючі рамки уявлень про ментальні процеси пізнання, зберігання і перероблення наукової інформації мовними засобами її вираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен метафори, багатогранність її вираження у медичній термінології вже довгі роки не полишає викликати інтерес у лінгвістів. На теренах українського мовознавства відома низка праць з опису метафори у медичній термінології. Найбільше розвідок припадає на вивчення метафори в англійській медичній термінології. Звернімося до наукових пошуків останніх двох десятиліть. У праці Ю. В. Бережанської проаналізовано рекомендації та керівництва з лікування алергії й астми в англійському медичному дискурсі, в якому продуктивною в лікуванні є концептуальна метафорична модель «війна» (2013). Т. В. Ключко, В. І. Ісаєва у процесі метафоризації англійської медичної термінології виділили основні загальні категорії метафори, способи її творення (2020). О. М. Пуш та Н. В. Гасюк здійснили лексико-семантичний аналіз утворення метафоричних термінів у медичній системі англійської мови та поділили їх на антропологічні та неантропологічні (2021). Осібно стоїть праця Н. О. Лисенко і Л. Ф. Дорошиної. Мовознавці запропонували класифікацію анатомічних бінарм-термінів за такими критеріями: джерело метафоризації, лексико-семантичний тип модифікатора метафоричного терміна, вид перекладацької трансформації, особливості структури (2021). Є. М. Гриценко, Є. В. Пилипюк у сфері дитячої хірургії виділили вісім загальних

категорій медичної метафори (2022). Т. Пастернак, Є. Пастернак розглянули когнітивну природу синестетичної метафори в англійському медичному дискурсі, що базуються на перенесенні між базовими сенсорними доменами у медичній комунікації (2025).

Грунтовне дисертаційне дослідження метафоричних номінацій на матеріалі латинськомовних анатомічних термінів здійснила Ю. Б. Бражук. Для латинських анатомічних термінів, зазначила дослідниця, характерні натуроморфні метафоричні номінації, що використовують сфери живої та неживої природи (2014). О. В. Харик на матеріалі латинських анатомічних термінів з'ясувала специфічні прояви метафоричної номінації в кардіології, особливості метафоричного моделювання, різні типи метафоричних компонентів (2017). М. М. Телеки, О. В. Мироник схарактеризували латинські метафоричні номінації як спосіб репрезентації медичних знань; семантичні групи термінів-словосполучень, сформованих засобами вторинної номінації, внутрішні зв'язки між первинним значенням і утвореним на його основі науковим поняттям у клінічній термінології інфектології (2018). О. Г. Михайлова у спеціалізованій науковій мові латинськомовної анатомічної термінології описала випадки перетину метафори і метонімії (метафтонімізації) й у підсумку зауважила, що просторова орієнтованість анатомічної термінології уможливило визначити динаміку формування переносних значень та окремі випадки взаємодії метафори і метонімії у складі грецько-латинських анатомічних термінів (2020).

Однак опис медичної метафори як вербалізованого засобу термінологічної інформації досі залишається недостатньо висвітленою проблемою.

Мета статті – на матеріалі латинської мови розглянути медичну метафору як вербалізований засіб відображення фахової термінологічної інформації. Об'єкт дослідження – метафоричні термінологічні одиниці, що функціонують у терміносистемі клінічної онкології. Для цього: виявити джерела знань і застосування інформації з різних сфер людського досвіду на позначення відмінних ознак онкологічних захворювань; проаналізувати словотвірні компоненти метафоричних термінологічних одиниць як механізму перенесення загальноживаних слів для виконання термінологічної метафоричної функції; розглянути терміни-метафори крізь призму термінологічної інформації як вербалізованої організації знань, їх осмислення, зберігання та обробки відомостей.

Джерельною базою для дослідження слугували: Українсько-латинсько-англійський

медичний енциклопедичний словник: А–Я (Петрух Л. І., Головка І. М., 2015); Латинсько-український медичний енциклопедичний словник (Беляєва О. М. та ін., 2020); *Der neue Georges: Ausführliches Handwörterbuch Lateinisch-Deutsch* (Der neue Georges, 2013); та мережеві ресурси: Словник української мови (Словник української мови); Online Etymology Dictionary (Online Etymology Dictionary).

Виклад основного матеріалу. З погляду когнітивної лінгвістики терміни є основною формою мислення у науковій галузі й уживаються для точного вираження поняття з певної галузі знань для спілкування людей, пов'язаних між собою єдністю фаху (Загнітко, 2020: 806-807). Через терміни вербалізується когнітивна термінологічна структура як одиниця професійної свідомості, «в якій зосереджений фрагмент професійного світогляду» (Matvieieva, Torgovets, 2022: 49).

Сукупність медичних термінів і термінологічних словосполучень утворює медичну термінологію, підґрунтям якої є латинська та грецька мова. Медична термінологія – система термінологічних найменувань, що забезпечує точність, однозначність визначення понять, містить концентровану інформацію для її використання, оброблення і передачі професійних знань. Як різновид термінологічна інформація у галузі медицини містить визначену міру спеціальних відомостей про будову людського організму, нормальні та патологічні стани фізичного, психічного здоров'я, структурні відхилення і порушення в органах і тканинах, методи діагностики і лікування хвороб. Носії наукових понять термінологічної інформації – терміни, що забезпечують однозначне трактування інформації фахівцями медичної сфери знань. Термін відображає спеціальне поняття, виконує різні функції, з-поміж яких номінативна, сигніфікативна, інформативна (Черниш та ін., 2023: 151).

Поняття «інформація», способи її передачі, сприйняття і трактування ставала предметом наукових досліджень різних галузей знань. Найдавніше поняття «інформація» визначалось як елемент навчання або формування розуму. Інформація – повідомлення про щось (лат. *informātio*, від дієслова *in-formo, informāre*: надавати вигляд, форму; навчати; мислити; уявляти) (Петрух, Головка, 2015: 321). Словник «*Der neue Georges: Ausführliches Handwörterbuch Lateinisch-Deutsch*» витлумачує значення латинського іменника «інформація» так: мислити; уявляти; формуватися апіорі; отже, *informationum esse*, формуватися в розумі, набувати форми, існувати спочатку як образ (уявлення, ідея), уявляти, думати про щось

(Der neue Georges, 2013: 2584). У середині XV ст. інформація трактується як передача знань (Online Etymology Dictionary). Згодом у XX ст. інформацію математично визначають як величину, яка може зберігатися і здатна передавати або повідомлятися чомусь неживому (Robert K. Logan, 2012: 70). Інформація за Robert K. Logan – «це інструмент, і як такий, вона буває різних форм (*information is a tool and as such it comes in different form ...*)» (там само, С. 80). У медичній практиці інформація – дані зібраного анамнезу, клінічного обстеження, оброблення яких лікарем «не замінить інтелектуального процесу діагностики» жодне діагностичне обладнання (Білінський, 2020: 12). З когнітивного погляду в процесі ментальної обробки знань задіяні когнітивні структури як узагальненні структури організації знань, які, за спостереженнями С. О. Матвієвої, М. А. Торговець, слугують для відображення деякої ситуації у свідомості індивіда, «механізми отримання, обробки, зберігання, відтворення та подальшого використання інформації, необхідної для когнітивного відтворення та когнітивного осмислення того, що відбувається» (Matvieieva, Torgovets, 2022: с. 46). У складі когнітивних структур належне місце займає метафоричне мислення. У межах когнітивного вивчення метафора не тільки універсальний механізм мовної та когнітивної діяльності, що відіграє важливу роль у когнітивних процесах та комунікативній діяльності (Сидоренко, 2025: 83). Метафора сприяє образному сприйняттю інформації, трактування якої, вважає О. Петрова, допомагає опрацюванню науково-професійної інформації (Петрова, 2002: 51).

Когнітивне відтворення інформації вербалізується у термінологічних одиницях. Когнітивно-інформаційна структура терміна зберігає у конкретній мовній формі «здобуті людським розумом і досвідом знання та повідомлення» (Єщенко, 2011: 174), накопичені у результаті пошуково-професійного досвіду.

Варто зауважити, що у різних медичних терміносистемах зафіксовані неоднакові принципи метафоризації (Клочко, Ісаєва, 2020: 84). Специфіка онкологічної сфери знань передбачає використання термінологічної інформації, пов'язаної з характеристикою пухлинних утворень. Сучасна галузь онкології (грец. *όγκος* пухлина + грец. *λόγος* наука, вчення) об'єднує понад вісімнадцять вузькоспеціалізованих терміносистем, що володіють корпусом термінів, які висвічують спеціальну сферу знань на позначення клінічних аспектів онкогенезу (грец. *όγκος*↑ + грец. *γένεσις* походження, народження), діагностики та лікування

злюкисних пухлин (Петрух, Головка, 2015: 514).

Пухлинні захворювання відомі здавна. Перші згадки про лікування пухлин датуються третім тисячоліттям до н. е. Грецький лікар Гіппократ (460 до н. е. – 370 до н. е.) для опису пухлини застосував медичну метафору. Розростання клітин за зовнішніми ознаками нагадувало йому краба, грец. *καρκίνος* *karkinos* (морський десятиногий короткохвостий рак) (Словник української мови). Значно пізніше римський науковець і теоретик медицини Авл Корнелій Цельс (бл. 25 до н. е. – 50 н. е.) передав назву латинською мовою «*carcer*» – пухлина, що виростає з клітин епітелію. У клінічній онкології на позначення будь-якої пухлини функціонують латинський іменник *tumor*; *ōris m* (лат. *tumeo*, *tumēre* опухати, бути опухлим) та грецький синонім *neoplasma* (< грец. *νέος* *neos* новий + грец. *πλάσμα* *plasma* щось виліплене, щось зроблене, ліпнина) – неоплазма, новоутворення. Доброякісна пухлина латинською відображена двома бінарними терміносполученнями *tumor benignum* (< лат. *bonus* добрий + *gignere* < грец. *γίνομαι* *gignomai* народжувати), *neoplasma benignum*↑ – доброякісне утворення. Синтаксична конструкція з ад'єктивом *malignus*, *a*, *um* вказує на злюкисну пухлину (*malignus* < лат. *malus* + *gigno* шкідливий, згубний) – *tumor malignum*, *syn. neoplasma malignum*↑ – злюкисне новоутворення. Грецький суфікс *-ωμα* *-oma* містить семантику «пухлина». Приєднаний до твірної основи грецького іменника *καρκίνος*↑ похідний термін *carcinōma* висвітлює значення «злюкисна пухлина».

Пухлини характеризуються різноманітністю патологічного процесу, локалізацією, змінною зовнішніх ознак. Злюкисний ріст визначають як форму проліферації (лат. *proles* нащадок + лат. *ferre* носити) клітин (тканини), що схильні до нерегульованого росту. Пухлина локалізується в організмі людини будь-де, може різнитися від іншої формою, кольором, розміром. Для характеристики пухлини, перебігу хвороби термінологія має різні засоби і способи творення термінів. Поширений спосіб – використання загальноновживаних слів у функції термінів. Такий спосіб ґрунтується на узагальнювальній природі слова та потенційних можливостях, що криються у його змістовій структурі. Термінологізація здійснюється з наявних у мові назв для позначення нового поняття. Слова додають, звужують чи розширюють семантику, змінюють обсяг понять (Наконечна, 2018: 13). Загальноновживане слово виконує подвійну функцію: зберігає загальну інформацію про певне явище, фрагмент дійсності, а у функції терміна кодує процес теоретичного і практич-

ного пізнання, досвід людини, який у певній сфері знань використовується у науково-професійній діяльності. У процесі створення термінологічної одиниці може відбуватися метафоризація загальноновживаної лексики, за якого виникає семантичний зсув значення слова.

З поступом технічного прогресу можливості пізнання людиною причин утворення пухлин розширюються. Виникає потреба у зберіганні інформації про певний об'єкт пізнання. Метафора стає тим засобом, що дозволяє якнайповніше відобразити різнобічну інформацію про новоутворення. Спосіб метафоризації – когнітивний механізм, який, за спостереженнями Дж. Лакоффа і М. Джонсона, утворює основу процедури обробки структур знання. Метафора в образній формі продукує важливу інформацію про здатність індивідуума у процесі мислення співставляти різні джерела знань і одночасно використовувати відомості з різних сфер досвіду людини (Lakoff, Johnson, 1980). Метафоричний процес у терміноутворенні «...пов'язаний з вербалізацією наукового знання у вигляді його концептуалізації, що поєднує в собі одночасно порівняння і протиставлення» (Кійко, Стегніцька, 2022: 64). У цьому процесі медична метафора є вирішальним засобом «як на концептуальному, так і на лінгвістичному рівнях, здатним відкривати нові перспективи у розвитку та структуруванні знань» (Rollo, 2015: 458).

Метафоризація у медичній галузі базується на когнітивній структурі знань про навколишній світ (рослинний, тваринний, явища природи, предмети – сфера «джерела») через перенесення їхніх якостей на об'єкти, явища, пов'язані зі здоров'ям людини – сфера «цілі». Поняття сфери «джерело» та «сфери» цілі у нашому дослідженні інтерпретуються в руслі когнітивної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона.

Завдяки своїй образності метафора збільшує об'єм інформативності терміна, який фіксується у структурі і способах його творення. Розуміння словотвірної структури терміна базується на знанні значень його компонентів у їх зв'язках і відношеннях в терміні. Аналіз компонентів термінологічних одиниць полегшує процес обробки інформації, створює цілісне уявлення про об'єкт чи явище та його властивості.

У медичній сфері онкології термінологічну інформацію вербалізують прості похідні, складні терміни (терміни-композиції) та клінічні термінологічні словосполучення.

прості похідні терміни:

– *granuloma* – гранульома (лат. *granula*, *ae f* зернятко), вогнище продуктивного запалення у

вигляді щільного вузлика. Термін містить відомості

про неспецифічний фактор захисту організму, за якого відбувається захоплення і поглинання клітинами сторонніх дрібних частинок, мікроорганізмів у вигляді вузлуватої маси, подібно до ранньої стадії зародка, плоду хлібних злаків (Словник української мови).

– *seminoma* – семінома (лат. *semen*, *inis n* насіння + грец. суф. *-ωμα†*), злаякісна пухлина яечка. В позначенні субстанції, що походить з клітин сперматогенного епітелію, спостерігається співставлення джерела знань про царства живих організмів з патологічним явищем на підставі подібності пухлини на зачаток рослини, який складається із зародка та оболонки (Словник української мови). У синонімічному терміні-комполіті грецького походження *spermatocytoma* (грец. *σπέρμα* sperma насіння + грец. *κύτος* cytos клітина + грец. суф. *-ωμα†*) уточнюється інформація про захворювання, оскільки грецький загальноживаний іменник *σπέρμα*, *ατός* має переносне значення «сім'я, зародок, джерело».

– *atheroma* – атерома (грец. *άθ-άρη* каша з пшеничної крупи + грец. суф. *-ωμα†* -ома), накопичення жиру-білкового продукту в центрі атеросклеротичної бляшки. У терміні закладена інформація про розпад змертвілих тканин, що своїм виглядом нагадують напіввідку страву кашо-подібного вигляду (Словник української мови).

– *lupoma* – люпома (лат. *lupus*, *i t* вовк), первинний елемент висипки у разі вовчака, має вигляд буророжевого горбка. Висипання на шкірі у давнину лікувальники порівнювали зі слідами укусів вовка. Ранки, які з'являлись, наче «з'їдали» шкіру. Цікаво, що власне хвороба «вовчак» характеризується почервонінням поверхні обличчя на обох щоках і набуває форми розгорнутих крилець метелика.

– *acantoma* – акантома (грец. *άκανθ-α* acanta колючка, шип < *άκανθας*, *ίδος* adj. f покритий шипами, колючий + грец. суф. *-ωμα†*), пухлина, що походить з лускатих клітин. Термін містить відомості про особливості опухлої хвороби, прояв захворювання організму якої подібний до костистої хижої риби, у якої на животі і на спині замість черевного й спинного плавців розміщені гострі кісткові пластинки (Словник української мови). Термін виник у процесі співставлення знань про тваринний світ і ментального сприйняття зовнішнього прояву захворювання.

– *sarcoma* – саркома (грец. *σάρξ* sarx плоть, м'ясо + грец. суф. *-ωμα†*), злаякісна пухлина з клітинних елементів мезенхіми і сполучної тканини, зовнішній вигляд якої надто нагадує сире м'ясо. Метафора виникла як бачення процесу формування клітин сполучної тканини через інший об'єкт – м'язової частини забитих тварин без кісток (Словник української мови).

складні терміни (терміни-комполіти):

– *rhabdomyoblastoma* – рабдоміобластома, злаякісна пухлина скелетних м'язів, яка складається з міобластів. В терміні-комполіті міститься інформація про характерні ознаки пухлини з ембріональних м'язових клітин, що своєю формою схожі на зародок, заокруглений на одному кінці та звужений веретено- або ракеткоподібно – на другому (*rhabdomyoblastus* < грец. *ράβδος* rhabdos палиця + грец. *βλαστός* blastos паросток, проростати; зародок + грец. *μυς*, *μύς* mys до лат. *mus*, *muris m* миша + грец. суф. *-ωμα†*).

– *astrocytoma* – астроцитотома (грец. *άστρον* astrum, *i n* зірка + грец. *κύτος* cytos клітина + грец. суф. *-ωμα†*), пухлина, відмежована від речовини мозку у півкулях головного мозку. Термін-комполіт висвітлює інформацію про блідо-рожевого кольору новоутворення з клітин, названих зірчастими через схожість їхньої структури на форму зірки, небесного світила з дрібних світних частинок (Словник української мови).

Морфологічний спосіб творення простих похідних термінів, термінів-комполітів уможливило вербалізувати знання і професійний досвід про фрагмент дійсності. При цьому здійснюються мисленеві операції оброблення інформації для співставлення двох або більше об'єктів на ґрунті їхніх подібних чи відмінних рис. Фактичний матеріал засвідчує, що вихідною поняттєвою сферою для творення простих і складних похідних метафоричних термінів онкології є рослинний і тваринний світ, предмети, приладдя для узуальних цілей використання, рідше – небесні тіла космічного простору.

Клінічні термінологічні словосполучення:

– *tumor † margaritae* (грец. *margarita*, *ae f* перлина) – пухлина перлинна, має чіткі обриси і зовні виглядає як біла блискуча перлина. Суб'єктно-атрибутивна семантика родового відмінка іменника «*margarita*» у синтаксичній конструкції вказує на особливості типу опуху, утвореного зі скупчення маси плоских епітелій.

– *lymphangioma cavernosum* (лат. *cavernosus*, *a, um* печеристий < *caverna*, *ae f* порожнина, западина) – лімфангіома печериста. У терміні закодована інформація про розширення лімфатичних судин з порожнинами, заповнених лімфою, подібно до печер, що утворюються під дією підземних вод у земній корі чи гірському масиві (Словник української мови).

– *carcinoma † cribriforme* (< лат. *cribrum*, *i n* решето + лат. *formis* подібний) – рак криброзний. У словосполученні з атрибутивним відношенням залежне слово висвітлює ознаку пухлини, її решітчасту будову з просвітами, спричиненими загиблими раковими клітинами. Прикметник зі значенням «подібний до решета» вказує на перенесення ознак зі сфери джерела (господарська річ) на сферу цілі (пухлина) та виразно вказує на своєрідні властивості злаякісної пухлини.

– *basalioma reticulare (reticularis, e* < лат. *rete, is n* сітка + лат. суф. *-ar(is)* належить до, пов'язаний з чимось) – базаліома сітчаста, пухлина з вузькими клітинними тяжами, з'єднаними у вигляді сітки. Для найменування використана проекція з джерела знань (пристрій) на джерело цілі (ознака клітин пухлини). Терміносполучення висвітлює інформацію про особливості клітин, що нагадують пристрій для ловлі тварин з міцних перехрещених і закріплених на однакових проміжках вузликами ниток (Словник української мови).

– *lipoma fusicellularis* (грец. *lipoma* доброякісна пухлина < *λίπος* жир, сало + грец. суф. *-ωμα†*; лат. *fusicellularis, e* < лат. *fusus, i m* веретено + лат. *cellularis, e* < лат. зменш. *cellula, ae f* клітина + лат. суф. *-ar(is)* належить до, пов'язаний з чимось) – ліпома веретеноподібна. Доброякісна пухлина жирової тканини, зрідка переростає у злоякісну. Клітини опуху нагадують ручне знаряддя для прядіння – паличку з видовженими загостреними кінцями і потовщеною посередині (Словник української мови).

– *carcinoma ↑ cricoideum* (грец. *κρίκος* *cricos* перстень + грец. суф. *εοδής* *-ide-* подібний), персно-подібно-клітинний рак. Прикметник зі значенням «кільцевидний, який з металу, оздоблений каменем» (Словник української мови) відображає специфічну агресивну форму раку, клітини якого під мікроскопом схожі на прикрасу, що носять на пальці.

– *carcinoma ↑ avenocellulare* (лат. < *avena, ae f* овес + *cellularis, e* < грец. *κύτος* *cytos* ↑ + лат. суф. *-ar-* який походить від чогось) – вівсяно-клітинний анапластичний рак. Складний ад'єктив, приєднаний у терміносполученні до стрижневого слова, експлікує інформацію про особливий зовнішній прояв рака легені зі скупчень дрібних, подібних до зерен вівса клітин з гіперхромними ядрами та вузьким обідком цитоплазми.

– *haemangioma racemosa* (< лат. *racemosus, a, um* гроноподібний; рясно покритий ягодою) – гемангіома гроноподібна. Підпорядкований у терміносполученні стрижневому слову прикметник вирізняє тип пухлин з поміж інших, вказуючи на патологічну ваду розвитку судин у вигляді звивистих товстостінних артерій, вен або капілярів, які за формою подібні до грона.

– *lipoma arboriforme* (< лат. *arbor, ōnis f* дерево + лат. *formis* ↑ подібний), ліпома деревоподібна. Рідкісне доброякісне новоутворення, що розвивається у середині суглоба (переважно колінного). Складний прикметник-метафора «подібний до дерева» транспонований з джерела знань до джерела цілі за подібністю до крони дерев'янистої рослини з твердим стовбуром численних деревоподібних ворсинчастих виступів жирової тканини.

– *papilloma fungosum* (< лат. *fungosus, a, um* < лат. *fungus, i m* гриб + грец. суф. *-os-* багатий на щось) – папілома грибоподібна, пухлина сосо-

чкова у ділянці входу до носа, названа у результаті співставлення інформації про гриби родини печерицевих (*Agaricaceae*). Залозиста структура форми папіломи з округлим ядром нагадує м'якуш гриба, прозваного у народі порхавкою чи дощовиком. Наукова назва грецького походження роду грибів *Lycoperdon* (*λύκος* вовк + грец. *πέρδομαι* випускаю кишкові гази) виникла як результат співставлення джерел знань про ознаки рослинного і тваринного організмів.

– *angioma serpiginosum* (< лат. *serpiginosus, a, um* < лат. *serpo, serpēre* повзати, плазувати < лат. *serpens, ntis* який повзає) – повзуча ангіома або ангіома серпігінозна. Рідкісна патологія судин, ознакою якої є поява яскраво-червоних або кольору іржі цяток, які збільшуються в розмірах. Інформація про хворобу, за якої утворюються дрібні папули. Змієподібні звивисті візерунки на шкірі, що поширюються, порівнюється зі зигзагоподібним пересуванням плазунів.

– *haemangioma arachnoideum* (< грец. *αράχνη* павук + грец. суф. *εοδής†*) – павукоподібна ангіома, доброякісне новоутворення у вигляді червоного цяткового припухання. Радіальні капіляри на ділянці шкіри, що відходять від головної артерії, мають спільні риси з парами тонких ходильних лапок павука.

– *neoplasma malignum appendicis vermiformis* – злоякісне новоутворення червоподібного відростка; *appendix vermiformis* (лат. *appendix* < від *appendere* придатак, додаток, продовження, щось прикріплене + *vermiformis* (лат. *vermis* + *-formis* ↑) (Беляєва та ін., 2020: 11). *Appendix* – додаткове прикріплене утворення в організмі як продовження сліпої кишки; виконує імунну функцію. Трубочаста форми придатка нагадує тіло черв'яка. Компонент складного прикметника *-formis* ясно вказує на схожість відростка за формою до безхребетної з тонким видовженим тілом і м'якими покривами тварини.

– *hibernoma malignum (hibernoma* < лат. *hibernus, a, um* 1) холодний; 2) передбачений для зимової стоянки + грец. суф. *-ωμα†*; *malignus* ↑), гібернома злоякісна. Терміносполучення містить інформацію про повільний ріст пухлини у підшкірних тканинах. Перенесення прямого значення прикметника «*hibernus*» на позначення хвороби є опертям на асоціацію між повільним ростом багатоядерних клітин та процесом, що нагадує млявий стан організму під дією холоду.

– *liposarcoma circicellularis (liposarcoma* > грец. *λίπος†* + грец. *σάρξ* *sarx* ↑ + грец. суф. *-ωμα†*; *circicellularis* < *circinus, i m* циркуль + *cellularis, e* ↑), саркома круглоклітинна – злоякісна пухлина з малими округлими й овальними клітинами, що мають темні центральні ядра і дрібновакуолізовану цитоплазму. Атрибутивний компонент словосполучення «*circicellularis*» допомагає умовно

візуально уявити ознаки клітин пухлини за подібністю їхніх форм з інструментом для викреслювання кіл.

– *papilloma inversum cylindrocellulare* (лат. *inversum* < лат. *in-vertō* повертати, розвертати; *cylindrocellulare* < грец. *κύλινδρος* лат. *cylindrus* циліндр, валик + *cellularis, e* ↑) – папілома інвертована циліндрична, нагадує форму валика циліндричної форми; за певних умов може перетворюватись у злоякісну. Терміносполучення містить вербалізовану інформацію про властивості клітин, що, на відміну від інших папілом, характеризуються розростанням не над поверхнею епітелію, а вглиб тканин порожнини носа та пазух.

У клінічних термінологічних словосполученнях метафоризованим може виступати стрижневий компонент терміна, залежний компонент і водночас обидва компонента терміносполучення. В атрибутивних конструкціях загальноновживані прикметники у процесі метафоризації набувають переосмислення: характерні для джерела знань властивості використані для виділення різних ознак у групах інших об'єктів. Клінічні терміно-

логічні словосполучення зосереджують максимум інформації, що зберігається та обробляється користувачем медичної термінології.

Висновки. Таким чином, аналіз медичної метафори підтверджує її роль як вербалізатора знань для кодування, зберігання, передавання й оброблення термінологічної інформації у галузі медицини. Метафоричні терміни розширюють об'єм інформації про специфічні ознаки предмета чи явища, вирізняють їх з поміж інших подібних. Когнітивний механізм метафоризації створює повне бачення об'єкта через перенесення на нього властивостей іншого, що сприяє формуванню всебічного уявлення про нього. Для співставлення і порівняння у процесі оброблення структур знань та інформації у терміносистемі онкології джерелами знань виступають живі організми біосфери; предмети, приладдя для узуальних цілей використання; рідше – природні одиниці геосистеми; небесні тіла космічного простору. Термінологічну інформацію віддзеркалюють прості похідні, складні терміни та клінічні термінологічні словосполучення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляєва О. М., Ждан В. М., Цісик А. З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2. N–W. Київ : ВСВ «Медицина», 2020. 456 с.
2. Білинський Б. Атипозна онкологія. Посібник для лікарів; під ред. Ярослава Шпарика. Львів : ТзОВ «ВФ «Афіша», 2020. 376 с.
3. Гаращенко Л. Б. Аналітичні номінації науково-технічної галузі в когнітивно-ономасіологічному аспекті. *Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2013. Вип. 35. С. 239–244.
4. Єщенко Т. А. Категорія «інформативність» («змістовність»), її мовне вираження в тексті. *Структура і семантика мовних одиниць*. 2011. С. 172–180.
5. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. Х, 920 с.
6. Кійко С., Стегніцька Л. Метафоризація загальноновживаної лексики в англійській фаховій мові медицини. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Германська філологія*, 835–836, 2022. С. 62–69. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2022.835-836.62-69>
7. Ключко Т. В., Ісаєва В. І. Метафоризація в медичній термінології. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31. (70). № 1. Ч. 2. С. 84–88.
8. Лаврухіна В. Л. Когнітивна метафора як дискурсивний засіб репрезентації авторських інтенцій. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика». 2022. Т. 1., вип. 26. С. 177–182.
9. Петрова О. До когнітивного аспекту вивчення галузевих терміносистем. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. № 453. С. 285–288.
10. Петрух Л. І., Головка І. М. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: А–Я. Київ : ВСВ «Медицина», 2015. 966 с.
11. Сидоренко Ю. Підходи до визначення та класифікації метафор: теоретичні засади та сучасні інтерпретації. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2025. № 1 (69). С. 77–85. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.1.12>
12. Словник української мови: В 11-ти томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL : <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=> (дата звернення: 02.01.–14.04.2026).
13. Термінологізація і детермінологізація: ступінь опрацювання й вектори розвитку. Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: монографія / Наконечна Г. та ін. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2018. С. 11–37.
14. Черниш О. А., Башманівська І. В., Кошелева М. В. Термін як реєстрова одиниця. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: *Філологія*. 2023. № 64. С. 149–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.64.34>
15. Der neue Georges. Ausführliches Handwörterbuch Lateinisch-Deutsch A–Z. Erster Band A–H. Hannover und Leipzig 1913. Neu bearbeitet 2013. 2394 s. [in German-Latin].
16. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/> (дата звернення 12.04.2026).
17. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press. 1980. 242 p.
18. Matvieieva S., Torgovets M. Cognitive Terminological Structure as a Unit of the Professional Worldview. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*. 2022. P. 41–51. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2022.23.04>

19. Logan Robert K. What Is Information?: Why Is It Relativistic and What Is Its Relationship to Materiality, Meaning and Organization. *Information*. 2012. P. 68–91. DOI: <https://doi.org/10.3390/info3010068>
20. Rollo A. Les métaphores conceptuelles dans la science médicale: outil cognitif et communicatif. *Publiforum*. 2015. № 23. URL: http://publiforum.farum.it/ezine_articles.php?art_id=312 (дата звернення: 11.04.2026).

REFERENCES

1. Beliaieva O. M., Zhdan V. M., Tsisyk A. Z. (2020) Latynsko-ukrainsko-medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk : u 2-kh t. T. 2. N–W. [Latin-Ukrainian-Medical Encyclopedic Dictionary: in 2 volumes. Vol. 2. N–W.]. Kyiv : VSV «Medytsyna». 456 p. [in Ukrainian].
2. Bilynskyi B. (2020) Atypova onkologhiia. Posibnyk dlia likariv; pid red. Yaroslava Shparyka. [Atypical oncology. A guide for doctors; ed. Yaroslav Shparyk]. Lviv : «VF «Afisha». 376 p. [in Ukrainian].
3. Harashchenko L. B. (2013) Analitychni nominatsii naukovykh tekhnichnoi haluzi v kohnityvno-onomasiologichnomu aspekti. [Analytical nominations of scientific and technical branches in the cognatic and onomasiological aspect]. *Linhvistychni doslidzhennia: Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody*. Issue 35. 239–244. [in Ukrainian].
4. Yeshchenko T. A. (2011) Katehoriia «informatyvni» («zmistovni»), yii movne vyrazhennia v teksti. [The category of «informativity» («comprehensiveness»), and its expressiveness in the text]. *Struktura i semantyka movnykh odynts*. 172–180. [in Ukrainian].
5. Zahnitko A. (2020) Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk. [Modern linguistic dictionary]. Vinnytsia : TVORY. X, 920 p. [in Ukrainian].
6. Kiiko S., Stehniiska L. (2024) Metaforyzatsiia zahalnovzhyvanoj leksyky v anhliiskii fakhovii movi medytsyny. [Metaphorization of widely used vocabulary in English medical language]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha. Serii: Hermanska filolohiia*, 835–836. 62–69. <https://doi.org/10.31861/gph2022.835-836.62-69> [in Ukrainian].
7. Klochko T. V., Isaieva V. I. (2020) Metaforyzatsiia v medychnii terminolohii. [Metaphorization in medical terminology]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii : Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vol. 31. (70), no. 1. Ch. 2. 84–88. [in Ukrainian].
8. Lavrukhina V. L. (2022) Kohnityvna metafora yak dyskursyvnyi zasib reprezentatsii avtorskykh intentsii. [Cognitive metaphor as a discursive tool for representing authorial intentions]. *Zakarpatski filolohichni studii. Uzhhorod : «Helvetyka»*. Vol. 1., vyp. 26. 177–182. [in Ukrainian].
9. Petrova O. (2002) Do kohnityvnoho aspektu vyvchennia haluzevykh terminosystem. [To the cognitive aspect of the study of branch terminological systems]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii «Problemy ukrainskoi terminolohii». Lviv : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». no. 453. 285–288. [in Ukrainian].
10. Petrukh L. I., Holovko I. M. (2015) Ukrainsko-latynsko-anhliiskyi medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk: A–Ya. [Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary: A–Z]. Kyiv : VSV «Medytsyna». 966 p.
11. Sydorenko Yu. (2025) Pidkhody do vyznachennia ta klasyfikatsii metafor: teoretychni zasady ta suchasni interpretatsii. [Approaches to the identification and classification of metaphors: theoretical principles and contemporary interpretations]. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 1 (69). 77–85. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.1.12> [in Ukrainian].
12. Slovnyk ukrainskoi movy : V 11-ty tomakh. [Ukrainian language dictionary : in 11 volumes]. Kyiv : Naukova dumka (1970–1980). Available at: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=> (accessed: 02.01.–14.04.2026). [in Ukrainian].
13. Terminolohizatsiia i determinolohizatsiia: stupin opratsiuвання y vektory rozvytku (2018) [Terminology and determinology: stages of processing and vectors of development]. *Teoriia termina: konkretyzatsiia leksyko-semantychnykh paradyhm: monohrafiia / Nakonechna, H. ta in*. Lviv : Halytska Vydavnycha Spilka. 11–37. [in Ukrainian].
14. Chernysh O A, Bashmanivska I. V., Kosheleva M. V. (2023) Termin yak reiestrova odyntsia. [Term as a register unit]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser. : Filolohiia. No. 64. 159–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.64.34> [in Ukrainian].
15. Der neue Georges. Ausfürliches Handwörterbuch Lateinisch-Deutsch A–Z. Erster Band A–H. Hannover und Leipzig 1913. Neu bearbeitet 2013. 2394 p.
16. Online Etymology Dictionary. Available at: <https://www.etymonline.com/word/> (accessed 12.04.2026).
17. Lakoff, G., Johnson, M. (1980) *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press. 242 p.
18. Matvieieva, S., Torgovets, M. (2022) Cognitive Terminological Structure as a Unit of the Professional Worldview. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*, 23, 41–51. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2022.23.04>
19. Logan, Robert K. (2012) What Is Information?: Why Is It Relativistic and What Is Its Relationship to Materiality, Meaning and Organization. *Information*. 3, 68–91. <https://doi.org/10.3390/info3010068>
20. Rollo, A. (2015) Les métaphores conceptuelles dans la science médicale: outil cognitif et communicatif. *Publiforum*. 23. Available at : http://publiforum.farum.it/ezine_articles.php?art_id=312 (accessed: 11.04.2026). [in French].

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

